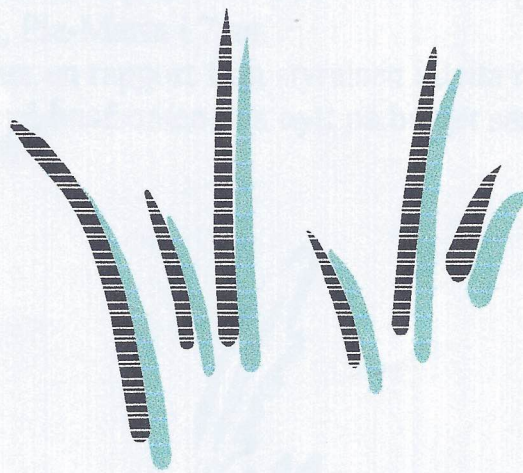

SUNDSBERGAREN

April-99
Rapport från styrelsen
Nytt på berget
Årsstämma
Städdag

W/v

Nu blommar det i asfalten, för här kommer äntligen ett nummer av Sundsbergaren. Tyvärr har den sedan november förra året lyst med sin frånvaro, visserligen har det väl inte hänt så mycket sedan dess, men något nummer skulle väl ha kommit ut till Er tycker jag.

Orsaken heter tid, därför vill jag nu efterlysa någon som har lust att ta över denna syssla att skriva, kopiera och dela ut Sundsbergaren. Har du lust, hör av dig till mig, Pia-Maria i 7:an.

Som vanligt kommer en rapport från styrelsen i detta nummer, liksom en rapport över läget på husfronten dvs nytt på berget samt en information om städdag.

Rapport från styrelsen

- I december kom en förfrågan om möjlighet till vägbula upp på styrelsemötet, frågan fördes vidare till Nora kommun som ska utreda angående fartdämpande åtgärder för hela kommunen-alltså ingen omedelbar lösning på problemet.
- Det har visat sig att det inte finns Bo-pärmar i alla hus. Stig i 3;an och Henrik i 5:an kommer att utarbeta en förenklad Bo-pärm som kommer att distribueras till samtliga hushåll.
- Med tanke på milleniumskiftet har styrelsen tittat över våra pannor, vi kan vara lugna- vi kommer att ha varmt även år 2000 eftersom våra pannor ej innehåller någon elektronik som påverkas av milleniumskiftet.
- Vattendebiteringen har också varit uppe på styrelsemötet. Frågan har lämnats öppen och kommer att tas upp på årsstämman.

- Badplatsen har också diskuterats. Ett öppet brev har publicerats i NA-NT, någon respons har inte kommit från politikerna. Styrelsen beslutade att ställa frågan ytterligare en gång till politikerna för att höra hur man tänker.

Nytt på berget

Åter igen har vi tomma hus. Nr 18 på övre delen är f.f inte sålt, även nr 1 blir tomt då Mona, Anniken, Jocke och Rebecca flyttar ner på stan inom kort. Vi är flera som kommer att sakna Er, men vi hoppas givetvis att ni kommer att trivas nere i Nora.

Lika är det med hus nr 15 Micke, Yvonne och Jakob, ni flyttar ju inte så långt, så Jakob kommer vi väl förhoppningsvis att få se även fortsättningsvis. Vi hoppas att även ni kommer att trivas i ert hus.

Tyvärr är inget av dessa hus sålda (ännu). För att de ej ska behöva stå tomma är det viktigt att vi alla hjälps åt med att försöka få husen sålda.

Övrigt

Som vi väl alla noterat kommer **årstämman att bli 6 maj** Tid och plats kommer att meddelas av styrelsen.

Något mycket viktigt är den **OBLIGATORISKA STÄDDAGEN**

Den blir i vår **Lördagen den 24 april**, då vi alla går mangrant ur huse med krattor och spadar för att göra skinande rent på sundsberget. För att få reda på vad du ska göra samlas vi i rondellen kl 10.00 Har vi tur kanske vi kan grunda gungställningen så att den i år kan bli grå.

Förra året var ju inte direkt något väder för målning.

Hur som helst ska en häck planteras, ris ska röjas, grus ska sopas upp och kaffe ska drickas. Nu är det ni som bor på övre delen (rondellen är mitten) som får äran att förse oss andra med kaffebröd

Vem som gör vad får ni själva organisera, Kontakta Anna-Lena i nr 20 eller Ann i nr 12.

Det är viktigt att alla ställer upp då det annars kan bli aktuellt med en debitering på 400:- kronor/uteblivet hushåll.

Om du inte kan vara med kontakta ordförande Tommy Botström hus nr 10 så har han säkert en uppgift för dig som du kan göra en annan dag.

Så har i slutet på Sundsbergaren inser jag att Valborg kommer med stormsteg.

En tradition har ju blivit att tända en brasa nere vid badplatsen, spela ett parti brännboll och ha ganska trevligt oavsett ålder. Det vore väl synd om vi inte skulle göra det även i år, eller hur.

Vi hoppas på att festkommiten (som inte omvalts på två år Stig och Ari) ordnar en trevlig Valborg även i år.

Till sist: Var rädda om Er när ni tar löven ur hängrännorna !!!!!!!

Nya Sundsbergar'n

Sundsberget 26 maj 1999

Välkommen till Sundsbergar'n

Ny redaktör är Thomas Kilsberger.
Bidrag till tidningen mottages med glädje.
Bidrag lämnas till Sundsbergsvägen 5 eller 131 95
Tack

I detta nummer:

Redaktörens tankar
Nya styrelsen
Rapport från styrelsen
Anslagstavlan
Nytt på berget
Gustav
Eftertankar

Nya Sundsbergar'n

Sundsberget 26 maj 1999

Välkommen till Sundsbergar'n

Ny redaktör är Thomas Kilsberger.
Bidrag till tidningen mottages med glädje.
Bidrag lämnas till Sundsbergsvägen 5 eller 131 95
Tack

I detta nummer:

Redaktörens tankar
Nya styrelsen
Rapport från styrelsen
Anslagstavlan
Nytt på berget
Gustav
Eftertankar

Redaktörens tankar

”Så liten stad, så mycket smak”

Orden är Anna Maria Lenngrens.

Så kan man även säga om vårt område.

”Så litet område, så mycket smak.”

Smak är inte bara byggnader, sådant som man ser.
Det sitter lika mycket i miljön, i områdets atmosfär.

Och atmosfär är ju i mångt och mycket en känsla.

Den måste upplevas för att förstås.

Och vi som bor i området förstår mycket väl vad hon menade.

Vi måste vara rädda om vårt område.

Nu när vi har tomma hus så måste vi hjälpas åt att klippa gräset
och rensa i rabatterna så att det fina inte försvinner.

Men koppla av, stanna till ibland och njut av vårt fina område.

Nya Styrelsen

Den nya styrelsen har konstituerat sig och så här blev det:

Tommy Botström	ordförande
Ari Kainulainen	vice ordförande
Gunnel Nordqvist-Karlsson	kassör
Henrik Dahlin	vice kassör
Stig Björklund	sekreterare
Claes Carlsson	suppleant
Annalena Kilsberger	suppleant
Gunne Holmberg	suppleant

Rapport från styrelsen

Hitorps badet

Tommy Botström redogjorde om beslut av Nora kommun. Nora kommun kommer att ansvara för försäkring, sophämtning och latrin tömning. Kommunen har även beslutat att bistå med en engångssumma på 5000 kr till en eventuell upprustning av bryggor. Styrelsen beslutade att Brf Sundsberget ska avsätta 1200 kr per år i en speciell fond som kommer att användas till underhåll av badplatsen. Brf Violen kommer att göra samma sak.

Nästa styrelsemöte kommer att hållas 7:e juni. Har ni frågor som ni vill ska tas upp på nästa styrelsemöte, inkom med dem skriftligt i god tid före mötet. Lämna era frågor till någon i styrelsen.

Anslagstavlan

Under den här rubriken kommer jag att lägga in tips från er, vilket kan göra livet lite lättare.

Ett tips har kommit från Pia-Maria Johansson

Innan ni skall olja golvet på altanen så kan ni tvätta med lite kaustiksoda och diskmedel. Blanda 50-100gr kaustiksoda med 5 l vatten i en hink, tillsätt 1dl diskmedel. Skura med skurborste. Använd skyddshanskar. Var försiktig med kaustiksodan så att ni inte får det på er.

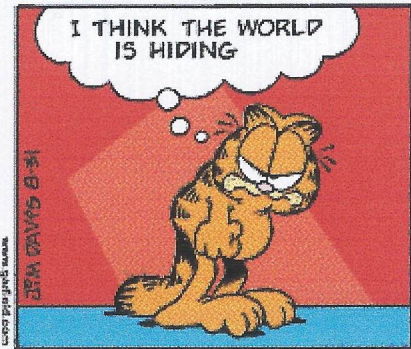
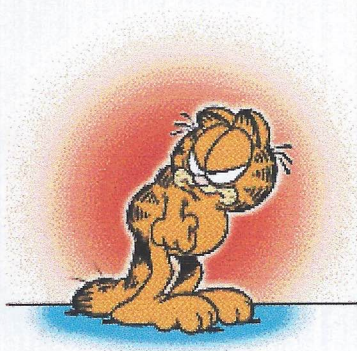
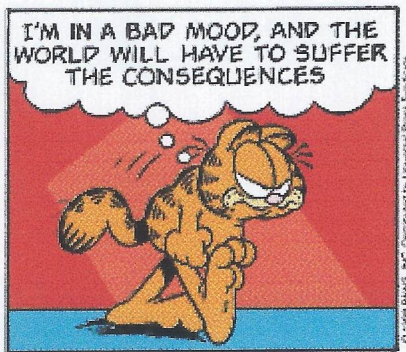
Skicka in tips så att anslagstavlan lever.

Nytt på berget

Först och främst vill vi hälsa familjen Tellholm i nr 18 välkomna till vårt område.

Som ni alla vet så har vi 3 st tomma hus. Vet har ni någon som vill flytta så berätta om vårt fina område.

Katten Gustav

Eftertankar

Som ni alla vet så håller jag även på med vår webbsida på nätet

www.sundsberget.nu

Jag söker efter förslag till förändringar på sidan,
saker som berör alla, även de som inte bor här.

Kom med förslag.

Med hälsning
redaktör'n

Vi syns i juni numret!

Nya Sundsbergar 'n

Sundsberget 10 juni 1999

Välkommen till Sundsbergar'n

I detta nummer:

Redaktörens tankar
Rapport från styrelsen
Anslagstavlan
Nytt på berget
Ordförandes penna
Det händer i Nora
Konunga-Stollen
Gustav

Redaktörens tankar

”Den sommartid nu kommer
med lust och fägring stor.”

Så börjar en av de mest kända sommarpsalmerna.

Man kan bara hoppas att det vi i sommar får njuta av både lust och fägring.

Sommartid är restid. Vi svenskar förflyttar oss såväl inom som utom landet,
men ibland slås vi nog lite till mans av vår hemmablindhet.

Man behöver inte resa långt för att uppleva nya och rent exotiska platser.

Vi bor i en kommun full av sevärdheter.

Koppla av, stanna till ibland och njut av vårt fina område.

Jag kommer att försöka skriva lite om våra sevärdheter i Sundsbergar'n.

I detta nummer Konunga-Stollen.

Mer i senare nummer.

Så välkommen att hänga med oss hela sommaren,
den sista på detta årtusende.

Jag känner på mig att det kommer att bli en fin sommar.

Trevlig sommar!

Rapport från styrelsen

Tommy meddelade att Sundsbergsvägen 19 är såld,
men att Sundsbergsvägen 1 och 17 är osålda.

Styrelsen har sålt växthuset som stod bakom Sundsbergsvägen 17.

Pengarna kommer att bli en grundplåt för
inköp av en grästrimmer till föreningen.

Nästa styrelsemöte kommer att hållas 9:e augusti

Har ni frågor som ni vill ska tas upp på nästa styrelsemöte,
inkom med dem skriftligt i god tid före mötet.

Lämna era frågor till någon i styrelsen.

Anslagstavlan

Ett tips har kommit från Stig Björklund
Innan ni går på starkare saker mot myror så prova med kanelpulver det tycker de inte om.

Ett annat tips som jag har fått även detta från Stig är:
Våra matta ytterdörrar kan snyggas till på ett enkelt sätt.
Först gör vi rent dörrarna med bilpolish, efter det polerar vi dörrarna med bilvax.
Dörrarna får på så sätt ett skydd och är blanka längre.

Skicka in tips så att anslagstavlan lever.

Nytt på berget

Vi hälsar familjen Daugaard i nr 19 välkomna till vårt område.
Samtidigt hoppas vi att ni skall trivas.

Ordförandes penna

I skrivandes stund, trots gårdagens häftiga åsk- och regnväder, sitter jag och inbillar mig att sommaren ändå äntligen är här. Kan det vara så att mullret och blixarna var Sommarens sätt att på ett effektivt sätt annonsera sin entré? Efter den förra s.k sommarens avsaknad av ljus och värme, tillsammans med färska minnen från den långa mörka vintern, behöver vi alla en lång varm och ljus sommar där vi kan hämta ny energi, och "ladda våra batterier" inför kommande millenium. Vädrets makter är dock inte något vi råder över, utan vi blir som vanligt hänvisade till att nöja oss med det som erbjuds. Något vi däremot, till viss del, har möjlighet att påverka är vårt val av boende, och det gläder mig att fler och fler inser det positiva i att få möjlighet bo så nära naturen, med den fina livskvalité detta innebär, tillsammans med oss övriga "på Berget". Det ser nämligen ut att ordna sig på ett mycket positivt sätt med nya ägare, till de tidigare lediga husen. Tre försäljningar är redan klara, och till de två återstående husen finns två seriösa intressenter till det ena (n:r 17), en barnfamilj från Hammarby (på andra sidan sjön), och en barnfamilj från Stockholm. Det återstående lediga huset, n:r 1, hoppas jag att vi alla kan hjälpas åt att marknadsföra till presumtiva nya ägare. Kan vi ha fullt boende i våra hus, höjer det naturligtvis statusen (och priserna) ytterligare, på vårt fina område. Med dessa ord vill jag tillönska Er alla en varm ljus sommar (den som jag nämnde inledningsvis), med mycket vila, bad, fiske, skogspromenader, eller vad Ni anser vara just Er "grej".

Tommy

Det händer i Nora

Bergslagsafton	18 juni
Båttävlingar på Norasjön	19 juni
Midsommarfirande i Pershyttan	25 juni
Norasjön runt	3 juli
Noradagarna	7-11 juli

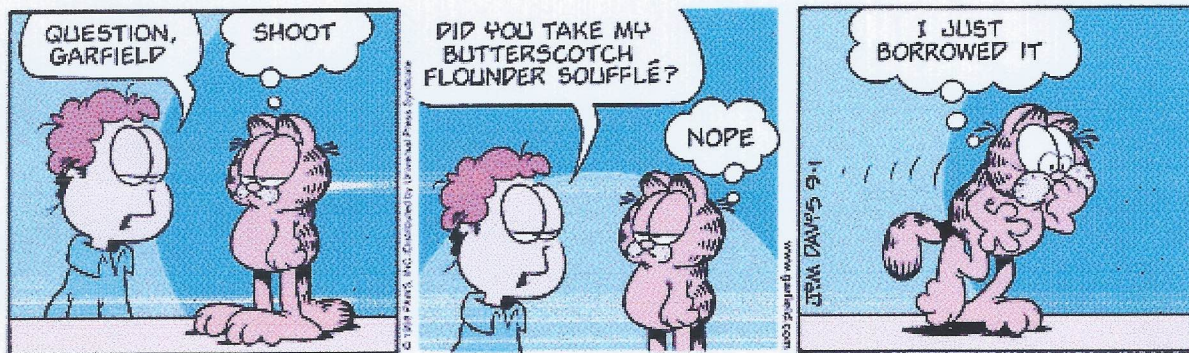
Konunga –Stollen

Gruvgång med kungligt skimmer

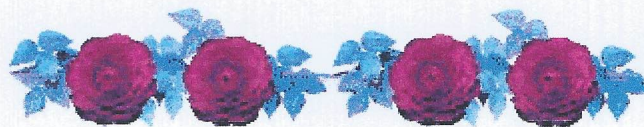
Det var inte alls meningen att Konunga-Stollen skulle bli vad den blev. Avsikten med den imponerande gruvgången var att bygga en avvattnings- och transporttunnel inte att bryta malm. Men under arbetets gång hittade man förstklassig malm och brytningen sattes igång. Än idag kan du se spår efter olika brytmetoder i den 270 meter långa gruvgången som går rakt in i berget.

Konunga-Stollen fick sitt namn i mars 1761, fyra månader innan den började byggas. ”Konunga” för att ge den ett kungligt skimmer, och ”stolle” som är det tyska ordet för vågrät tunnel. Och visst har den något majestätiskt över sig, tack vare sin storlek och sin längd. Området är rikt på gruvor och har en historia som överensstämmer med det svenska järnets.

Katten Gustav

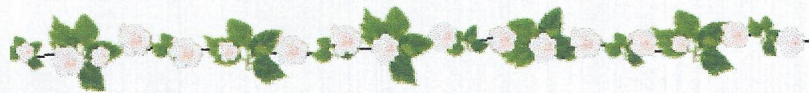

Med hälsning
redaktör'n
tel.131 95
thomas.kilsberger@swipnet.se

Vi syns i nästa nummer!

Sommarnummer av

Nya **Sundsbergar'n**

Sundsberget 8 juli 1999

Välkommen till Sundsbergar'n

I detta nummer:
Styrelsemöte
Nytt på berget
Anslagstavlan
Åkerby skulpturpark
Gustav
Redaktörens tankar

Syrelsemöte

Nästa styrelsemöte kommer att hållas 9:e augusti
Har ni frågor som ni vill ska tas upp på nästa styrelsemöte,
inkom med dem skriftligt i god tid före mötet.
Lämna era frågor till någon i styrelsen.

Anslagstavlan

Det finn inga nya tips till detta nummer.

Skicka in tips så att anslagstavlan lever.

Nytt på berget

Vi vill hälsa Voitto Irmrot och Monica Frödin i nr 15 välkomna till vårt område.
Vi hoppas att ni skall trivas här.

Åkerby skulpturpark

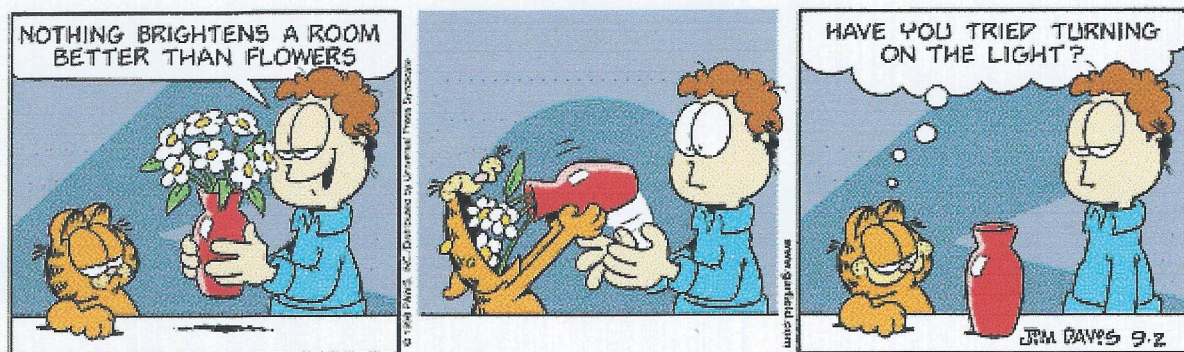
Strax norr om småstadsidyllen Nora, med vidunderlig utsikt över Fåsjön och blånande, skogsklädda åsar, ligger Åkerby Herrgård. De omgivande bergslagsskogarna vilar på hemlighetsfulla spår från tiden då bergsmän styrde på Åkerby. En vanlig skogspromenad blir en upptäcktsfärd i järnbrytningens historia.

Åkerby skulpturpark är ett uterum för samtida konst.

.En kulturell mötesplats i Bergslagen som konstnärerna själva har sponsrat med sina verk. Sedan starten 1995 har parken växt organiskt, utan givna förebilder. Som besökare kan du närma dig skulpturerna som du själv behagar. Promenera i herrgårdsparken, precis där äppellunden övergår i blommande sommaräng. Eller följ bäckravinen på en slingrande upptäcktsfärd ner till Fåsjöns strand. Du är lika välkommen sommar som vinter. Ljusets växlingar och årtidernas skiftningar gör varje besök till en ny upplevelse. I maj öppnade årets utställning med skulptörer från regionens sex län. Tillsammans med tidigare konstverk finns ett 40-tal skulpturer i parken. Under april och maj pågick en utbildning "Konst i park- och landskapsmiljö" för konstnärer och landskapsarkitekter.

Tillsammans arbetade de med olika konstprojekt i trädgården.
Sommarcafé med inne- och uteservering har öppet hela sommaren.

Katten Gustav

Redaktörens tankar

Äntligen sommar!

Sommaren är äntligen här och med den förhoppningsvis en härlig semester. Varför inte ta tillfället i akt och koppla av i Bergslagen. Järnmalm, skog och vatten är de tre byggstenarna som fick detta "Bergsmännens rike" att blomstra under flera sekel, ja kanske till och med i årtusenden. Hur länge järnframställningen pågick i dessa trakter vet ingen säkert, men så långt tillbaka som till 1300-talet finns spår dokumenterade. Det finns ännu idag mycket som minner om Bergslagens storhetstid då gruvor, hyttor och hamrar fyllde nejden.

I denna sommar-Sundsbergar'n fortsätter vi att ge tips om sevärda besöksmål.

Till sist önskar jag er alla en skön sommar.

Bergslagen väntar på er. Här är bäddat för en härlig semester!

Redaktörn

Nästa nummer kommer i augusti.

Nya **Sundsbergar'n**

Sundsberget 19 augusti 1999

Välkommen till Sundsbergar'n

I detta nummer:

Redaktörens tankar
Rapport från styrelsen
Anslagstavlan
Valborgslotteriet
Gustav
Rusakula

Redaktörens tankar

Välkommen hem

Nu när hösten börjar komma närmare och semestern är slut hälsar jag alla välkommen hem. Det finns många man inte har sett på hela sommaren, så det ska bli roligt att träffas igen. Sommaren har vissa tider varit varm och skön, och blöt andra tider, så alla har fått vad de velat. Tillbaka till vardagen och lägg sommaren till minnena, och ta tag i hösten med så många fina dagar. Både lingon och svamp skall plockas, så nog finns det att göra.

Och glöm inte vår **höstfixardag** i föreningen, den **16 oktober**.

Men före det så har vi Nora marken, med liv och rörelse, och vi får hoppas att det blir fint väder. Under sommaren har det inte hänt så speciellt mycket. Vi har fortfarande två tomma hus, nr 1 och 17, så om ni vet någon som vill flytta, tipsa om vårt område.

I detta nummer tipsar jag i serien "Sevärdheter", om *Rusakulan*.

Rapport från styrelsen

Då det har förekommit att gräsklipparen och grästrimmern ej varit tankade vid återlämnandet, är styrelsen enig att ändra på rutinerna,

till att **användaren tankar för eget behov innan användande**.

Det har framkommit att maskiner och stege ofta blir kvar "onödigt länge" hos användare, samtidigt som andra har behov av desamma.

Styrelsen beslutade därför om att en *användarlista* för klippare/trimmer/stege ska uppsättas i förrådet i anslutning av desamma.

Vi måste återigen påminna om att **nedre cykelvägen inte är in och utfart**.

Det har under sommaren varit livlig trafik till bad, och som övrig genomfart.

Vi vet alla att nr 1 och 17 står tomma, varför **vi alla måste hjälpas åt** med gräsklippning och ogräsränsning för att hålla snyggt, och på så sätt kunna få in nya boende i dessa hus.

Gamla soprummet får under perioden **1 november – 31 mars** användas som **cykelförråd**.

Nästa ordinarie **styrelsemöte** är den **4 oktober**.

Har ni ärenden till styrelsen, vänligen inkom i god tid med dessa.

Anslagstavlan

Höstfixardag 16 oktober 10.00

(Nedre området håller med fika)

Skicka in tips så att anslagstavlan lever.

Valborgslotteriet

Hälften av lotterna såldes.
Vinnare av chokladask blev familjen Taylor.
Resterande 200:- kommer att användas till inköp av sand till lekparken.

Katten Gustav

Rusakula

ett av länets vackraste utsiktspunkter.

Från berget Rusakula i norra Kilsbergen har man en vidunderlig utsikt över Närkeslätten. Vid klart väder ser du silobyggnaderna i Köping, 58 km från Rusakula och även en bit in i Östergötland. **Kom ihåg att ta med kikaren när du besöker Rusakula.**

År 7000 Före Kristus

Den senaste inlandsisen lämnade dessa trakter för 10000 år sedan. Eftersom istäcket var flera kilometer tjockt var det kolossalt tungt. Det tryckte därför in jordskorpan. När isen så smälte bildades enorma mängder smältvatten. Detta gjorde att den tidens Östersjön, som kallades Yoldiahavet, kom att bilda en vik som täckte hela Mälardalen och Hjälmarsänkan och som kom att gå ända till Kilsbergskanten.

Yoldiahavets strand

Om du befunnit dig på Rusakula år 7000 före Kristus, dvs för omkring 9000 år sedan, hade du inte sett mycket av det landskap du ser i dag. Strax nedanför Rusakula låg då Yoldiahavets strand, och framför dig hade du haft en obruten havsutsikt som sträckte sig österut ända till Ryssland. Marken där Örebro ligger i dag låg ungefär 135 meter under havsytan.

Dans på Rusakula

Det måste ha varit här som Esse Björkman satt den gången då han fick inspiration till "Dans på Rusakulan." Så här berättas det i inledningen till sången.

”Rusakulan, belägen bland Närkes blå berg, lär ha sitt namn efter en soldat, kallad Rus, vilken här brände sitt brännvin. En suput, sa många. En drömmare, sa andra. Hans tankar kretsade ständigt kring ungdoms älskade, som en gång övergett honom, men som han varje dag väntade skulle komma tillbaka. Det stod alltid en bukett ängsblommor i kammaren. Brudbuketten, sa han. Varje dag tänkte han: ” Innan de däringa blommerna dör ä ho allt kommen” , och blommorna vissnade. ”

Handikappanpassad utsiktsplats

Rusakulan är handikappanpassad på så vis att man med rullstol kan ta sig ända upp på plattformen. Den sista biten behövs dock hjälp med rullstolen uppför rampen. Körbar väg finns ända upp till plattformen för den som på ett eller annat sätt är rörelsehindrad. Förutom att Rusakulan är en stor tillgång för den som är rullstolsbunden gör lättillgängligheten att även äldre människor ges möjlighet till en fin naturupplevelse. Den som vill njuta sin matsäck runt en brasa kan använda vindskyddet och eldstaden som finns nedanför utsikten. Intill vindskyddet finns en torrtoalett.

Utflyktsmålet – Rusakulan

För familjer, klasser, föreningar m.fl rekommenderar jag en vandrign längs Bergslagsleden fram till Rusakulan. Väljer man att starta i Lockhyttan (Ettapp 8 på Bergslagsleden) har man en lätt vandring på ca 2 km fram till utsikten. Om man i stället vill ha lite längre att gå, men ändå lättgånget, väljer man att starta vid blankhults friluftsgård ovanför Klockhammar. Det blir en vandring på ca 3,5 km.

Att hitta dit

Åk gamla Noravägen mellan Närkes Kil och Pershyttan/ Nora. I höjd med Lockhyttan ta av mot Rusakulan. Följ skylten ”Rusakulan 3 km”. Här passerar en vägbom som hålls öppen under vår, sommar och höst för passage till Rusakulan.

Med Rusakulan avslutar jag serien med sevärdheter i trakten. Men jag hotar med att återkomma med en fortsättning under våren.

Med hälsning
redaktör'n
tel.131 95
thomas.kilsberger@swipnet.se

Vi syns i nästa nummer!
Titta även på våran hemsida
www.sundsberget.nu

Redaktörens tankar

Höst! Ingen rolig tid ?

Mörker, regn och kyla, är det inte så de flesta tänker på hösten.

Andra tänker mysiga kvällar med tända ljus och en skön brasa.

Innan man tar vintervila måste mycket göras, gräset skall klippas, alla löv skall krattas och glöm inte lökarna som skall ner i jorden för att de ska blomma nästa sommar. När jag skrivet detta så har de visat att det under veckan skall bli skaplig väder så man kanske kan börja med allt som man har kvar att göra.

Nu är det inte många dagar kvar sedan blir det ett nytt årtusende. Jag har tänkt att vi skall avsluta det här årtusendet med att december numret skall innehålla en del tävlingar.

Jag efterlyser därför förslag.

Thomas i 5an

Rapport från styrelsen

Nu är det dags för var och en att rensa sina hängrännor!
Besiktning av rännorna kommer att ske lördagen den 13 november.

Från och med januari 2000 kommer vattenavgiften att höjas från 22 kr per kubikmeter till 24 kr per kubikmeter, enligt stämmans beslut i maj.

Då oklarhet tidigare förekommit meddelar styrelsen att sotning av kaminer och rengöring av köksfläktar bekostas av respektive hushåll.
Faktura kommer.

Besiktning och eventuella justeringar av ventilationer och plintar i torpargrunder kommer att ske inom närmaste tiden.

Nästa styrelse möte är den 6 december
Har ni frågor som ni vill ska tas upp på nästa styrelsemöte,
inkom med dem skriftligt i god tid före mötet.
Lämna era frågor till någon i styrelsen.

Anslagstavlan

Jag utlyser en tävling på bästa höst och vinter bild.
Det behöver inte vara nytagna bilder men det måste synas att bilderna är tagna i området.
Sista inlämningsdag 1 november.
Skriv namn och adress på kortet så att jag kan lämna tillbaka kortet.
Redaktörn'

Skicka in tips så att anslagstavlan lever.

Nytt på berget

Vi hälsar välkommen till:

Johan Olsson, Agnetha Holmberg och deras barn
i Nr 17

Fredrik Persson & Jennifer Grändås
i Nr 6

Tina & Henrik Andersson och deras barn
i Nr 1

Ordförandes penna

Så är nu den långa varma sommaren och ovanligt varma förhösten tillända, men jag hoppas att Ni alla kunnat ta väl vara på ljuset och värmen som varit, och därmed lyckats "ladda Era batterier" inför den tid som nu stundar. De riktiga höstdagarna vi känner igen är över oss med kortare och kortare ljus tid, där det ibland kan kännas som om mörkret vill sluka oss med hull och hår. Men samtidigt kan det kännas mysigt att ha anledning att få dra sig inomhus, och i skenet från stearinljuset få luta sig behagfullt tillbaka i favoritfätöljen med en bra bok, eller kura ihop sig i soffhörnet tillsammans med våra nära och kära för att se en bra film. Den tid av dygnet som fortfarande är ljus kan dock gestalta sig otroligt vacker, med färgprakten i trädens löv, den djupblå himlen och den friska klara luften.

I skrivandets stund har vi hunnit med att avverka den återkommande "Höstfixardagen". Tyvärr var inte löven av samma uppfattning som vi andra, utan befann sig fortfarande kvar i trädens grenverk, istället för att ligga på marken och invänta våra räfsors framfart. Kommande år bör vi nog flytta fram nämnda dag till att vara i mitten av november.

(dagen bör också infalla då Återvinningsstationen har öppet, d.v.s "lördag – jämna veckor")

Trots att ingen lövräfsning gick av stapeln fick vi ändå en hel del uträttat, bl.a trädffällning, slyröjning, risdragning och fixning av altanerna på två tomma hus.

På tal om tomma hus, kan jag med glädje meddela att tidigare obebodda hus nu är sålda. Beräknad inflyttning är 1:a december men köparna har medgivits tillträde något tidigare, då man har för avsikt att fixa och renovera medan husen fortfarande är omöblerade. Namnen på de nya grannarna meddelas av vår redaktör, på annan plats i detta nummer.

Med dessa ord vill jag tillönska Er alla en god fortsättning på hösten,
och en *lagom* kall och snörik vinter
(vilket enligt egen uppfattning är; *5 grader kallt och 5 cm snö*)

Tommy

Katten Gustav

Med hälsning
redaktör'n
tel.131 95
thomas.kilsberger@swipnet.se

Vi syns i nästa nummer!

Julnummer

Sundsbergar'n

Sundsberget 4 december 1999

Tomten

*Midvinternattens köld är hård
stjärnorna gnistra och glimma.*

*Alla sova i enslig gård
djupt under midnatts timma.
Månen vandrar sin tysta ban,
snön lyser vit på fur och gran,
snön lyser vit på taken.
Endast tomten är vaken.*

Viktor Rydberg

Välkommen
till
Julnumret
av
Sundsbergar'n

Detta nummer är extra stort.

Innehåll:

Redaktörens tankar
Rapport från styrelsen
Ordförandes penna
Från hedenhös till vår tid
Adventskalendern
Julalmanacka
Vinterljus och jultraditioner
Uppesittarkväll
Tomten
Plus en massa annat
Godisrecept
Sundsbergstomten

Redaktörens tankar

Det blir aldrig som man tänkt sig.

Julen är för barnen och för mig. Så tycker i alla fall min fru och barnen.

Det är den tiden då jag krymper, från vuxen till barn. Under veckor har jag sökt i skrymslen och vrår efter paket. Skakat kramat och klämt. Allt för att lista ut vad som finns i paketen. Det är min jul. Vuxet? Nja kanske inte men det är ju bara jul en gång om året så varför kan man inte få vara barn. Jag kommer ihåg en jul när jag undersökt alla paket, konstaterat vad som fanns i paketen, min fru var nöjd över vad, som hon sa ”han kan aldrig lista ut vad som finns i paketet”. Men hon räknade inte med mig, den stora förstöraren. Jag sa på en gång vad som fanns i paketet så nu tycker hon inte det är något kul med överraskningar. Synd tycker jag för det hör ju min jul till. Det hänger nog med sedan barnsben. Paket från mormor: raggsockor, farmor: stickade vantar. Vad var det för överraskningar. Mjuka paket är inget för barn som önskar sig en häst eller i sämsta fall en moped. Medan jag sitter och skriver funderar jag på hur julen är som vuxen. Det spelar liksom ingen roll att man får rösta vid 18 eller köpa alkohol när man fyller 20 år. Riktigt vuxen blir man inte förrän den första julen ska firas. Men hur ska den egentligen firas? Vems jul är det som ska firas? Hans? Din? Eller alla andras?

Julen är ett gatlopp mellan lutfiskälskare, Kalle Anka-tittare, grandansare, soffsittare, godisgrisar och viktväktare. Det vanligaste är att man ger och tar. Din gran och hans skinka, svärmors knäck och farfars sylta. Men om man inte vill fira som den egna familjen alltid har firat? Om man vill ha egna traditioner? Men vad vill man egentligen? Var hittar man sina egna traditioner. För egen del har vi under de senaste åren låtit alla som vill komma hem till oss under julafton. Det följer samma mönster varje år. Julmat, Kalle Anka, Julklappar och där efter kaffe. Sedan åker alla hem och vi sitter och myser och andas ut.

Så var denna julafton till ända.

I förra numret utlyste jag en tävling av höst- och vinterbilder

Vinnare blev:

Ingrid Gipperth

Bilderna kommer att publiceras i nästa nummer.

Thomas i 5an

Rapport från styrelsen

Det finns tyvärr inget att rapportera från styrelsemötet

Nästa styrelse möte är den 10 januari

Har ni frågor som ni vill ska tas upp på nästa styrelsemöte, inkom med dem skriftligt i god tid före mötet.

Lämna era frågor till någon i styrelsen.

Ordförandes penna

Samtidigt som vintern nu är över oss, så närmar vi oss seklets sista juletid.
Därefter är detta århundrade snart tillända, och vi träder in i ett nytt millennium.
Eller ???

Många menar faktiskt att vi firar milleniumskiftet ett år för tidigt,
och att det nya alltså inte borde börja räknas förrän 1:a januari **2001**.

Kanske är jag en träkmåns, men personligen ser jag ingen nämnvärd skillnad
mellan den kommande nyårsaftonen och de som jag tidigare upplevt,
men jag hoppas att Ni alla får Er förväntade del av både fyrverkerier, skumpa och nyårslöften

Jag vill passa på att tacka ordinarie och ersättare i styrelsen,
samt TV- / Webansvarig & Sundsbergar'n-redaktören
för Ert mycket engagerande verksamhetsår

och samtidigt tillönska

alla boende

en

God Jul

och ett

Gott Nytt År

Tommy B
ordförande

Från hedenhös till vår tid

När vi ännu var hedningar i Norden och trodde på Oden och Tor och de andra asagudarna i Valhall, hade kristendomen redan fått sitt genombrott i södra Europa. Den katolske munken Ansgar, som kallas Nordens Apostel, besökte Danmark och det dåvarande Svearike flera gånger under 800-talet för att försöka omvända oss till kristendomen. Men det tog många hundra år innan det kristna religionen segrade, och det var svårt att vänja folk av med seder och bruk som hörde till den hedniska tiden, årsfesterna till exempel, som hängde ihop med årets växlingar. För att inte skämma bort de omvända översåg därför den katolska kyrkan med många av folkbruket, och de hedniska festerna jämkades ihop med de kristna.

Vid vinterblotet, som firades vid vintersolståndet, hade man vädjat till den gud som rådde över solen att komma tillbaka och skingra mörkret. Man frambar tacksägelseoffer, och eftersom vinterslaktens avslutats vid denna tid, och man samtidigt höll vinterting då många människor kom tillsammans, ställde man till med stora fester. Denna hedniska högtid jämkades ihop med julen och firandet av Jesu födelse. Och vårblotet vid vårdagjämningen, då man offrade när man började plöja och så för att jorden skulle ge god skörd, flyttades till påsken, då den katolska kyrkan firade Jesu lidande, död och uppståndelse.

När vi äntligen började tro på den kristna guden här i Norden var kristendomen över 1000 år gammal. I den Julianska kalendern, som infördes samtidigt, hade då redan alla de kyrkliga högtiderna placerats på bestämda dagar. För att folk skulle kunna hålla reda på alla de religiösa festerna och helgondagarna använde man den så kallade runstaven. Först på 1500-talet började man trycka almanackor varje år, men runstaven användes av bondebefolkningen och av hantverkare och tjänstefolk i köpstäderna långt in på 1700-talet, eftersom folk i allmänhet inte kunde läsa.

Den tyske prästen Martin Luther protesterade mot den katolska kyrkan och började sin reformation, dvs förbättring, av kyrkan 1517, då han spikade upp en skrift med de berömda teserna på kyrkdörren i Wittenberg. Han protesterade bland annat mot att de som hade pengar kunde köpa avlatsbrev av kyrkan och på så sätt få förlåtelse för sina synder, och mot att man predikade på grekiska eller latin i kyrkorna och inte på ett språk som folk förstod.

I Sverige genomförde Gustav Vasa och Olaus Petri reformationen under första hälften av 1500-talet, och från den tiden är den svenska kyrkan protestantisk. Många seder och bruk från både hednisk och katolsk tid lever ännu kvar i vårt land utan att man egentligen tänker på vad som en gång låg till grund för dem.

Adventskalendern

Den första adventskalendern, ritades av Aina Stenberg- MasOlle, gavs ut av Seriges Flickors Scoutförbund 1934. Sedan Sveriges Radio började göra radio- och TV-kalenderprogram räknar nog de flesta barn dagarna från den 1 december till julafton genom att öppna luckor i de julkalendrar som ges ut med anknytning till programmen.

Julalmanacka

Innan radio och TV fanns och innan adventskalendern i sitt nuvarande skick blev känt i Sverige gjorde barn ofta julalmanackor med ett blad för varje dag i december fram till julafton. Bladen numrerades baklänges så att julafton fick siffran ett. Man målade bilder eller skrev en liten vers på varje blad, gjorde hål genom dem och trädde upp dem på en snodd. Sedan hängdes almanackan över sängen på väggen, och varje morgon drog man bort ett blad. På så sätt var det lätt att hålla reda på hur många dagar det var kvar till julafton.

Vinterljus och jultraditioner

Julen har ju alltid betytt mycket här uppe i Norden och jag tycker det är spännande att tänka på att dagens julfirande har rötter i urgamla riter och fruktbarhetsceremonier.

Många jultraditioner kommer ju också från självhushållens tid för det var vinterns stora fest och en belöning för allt slit och släp under det gångna året.

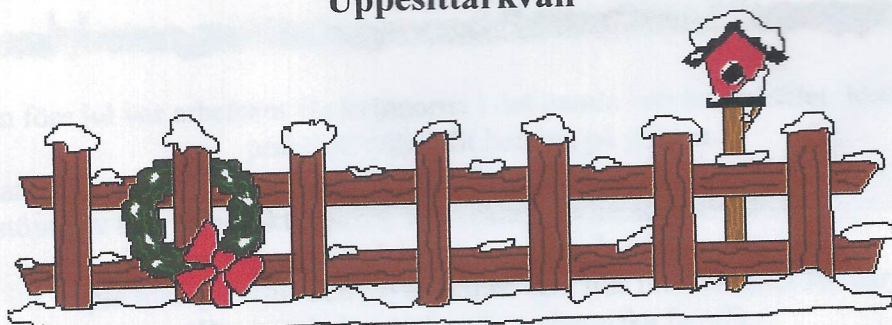
En julhelg tillsammans med familj och släkt och med allt vad det innebär av god mat och dryck, stämning och vila - det tycker jag i alla fall är årets höjdpunkt!

En julhelg tillsammans med familj och släkt och med allt vad det innebär av god mat och dryck, stämning och vila - det tycker jag i alla fall är årets höjdpunkt!

Och så ska det vara några grader kallt och lagom mycket snö för att tomten ska kunna komma åkande på sin släde och fråga om det finns några snälla "barn"... för det finns det ju alltid, hur vuxen man än är.! Det är förstås ganska mysigt så här i julförberedelsens tid, tända adventsljusstaken och adventsstjärnan, baka lussebullar (kanske pepparkakor), göra julfint, fira Lucia, dricka glögg (när det är så dags, och det är det ofta), handla julklappar (och trängas i affärer) och slå in paketen med band och rosetter - kanske få det man önskar, äta god julmat - risgrynsgröt, skinka, korvar, syltor, köttbullar, färfiol, Jansson ... och förstås sill i massor. Och sen den lilla nubben därtill. - Då är det jul igen!

Uppesittarkväll

Även om man börjat julförberedelserna i god tid så brukar kvällen före julafton bli en lång och väldigt aktiv uppesittarkväll. Misteln ska hängas upp, julskinkan ska göras i ordning, granen ska kläs och lite övrigt julpynt placeras ut, julkärven till småfåglarna ska sättas ut, de sista julklapparna ska slås in ... och man för all del inte glömma julstrupan, som skall sättas på öppna spisen.

En välkomnande krans på ytterdörren är alltid trevligt i juletid och vill man inte ha den där, så kan man lägga den på matbordet och kanske också pryda den med ljus. Den kan vara bunden av lingonris, omvirad med röda band - julens färger framför andra är ju grönt och rött. Eller det kan vara en exklusiv krans av guldkulor, en flätad halmkrans eller en doftlös plastdito.

Man kan också göra en "bukett" av tallris eller lummer, några kulor och röd bandrosett.

Det finns oändliga variationer för utsmyckning både inom- och utomhus. Om man väljer att göra en egen krans så behövs faktiskt bara lite ståltråd och en sekator.

Men klart att den blir bra mycket tjugigare om man köper en färdig stomme.

Det finns mycket i naturen som man kan använda sig av, t ex vackra kottar, knotiga grenar, stenar, nypon, ris, mossor och lavar.

Att hänga upp en mistelkvist till julen (och kanske passa på att kyssas under den) är en urgammal keltisk fruktbarhetsrit som hämtats från England.

Misteln var för kelternas helig och mystiken kring misteln har följt med genom tiderna.

Och även den ansågs skydda mot onda makter

och hängde man en mistelkvist i dörrposten kunde inget ont hända.

Så det är bara att mingla runt dörrposten lite då och då - och hugga tag i mansfolket som kommer under den och pussa lite! En härlig sed!

Lådan med julsakerna är det alltid lika spännande att ta fram - fast man ju naturligtvis vet vad den innehåller....där ligger förstås en salig blandning olika prydnader, dels lite gammalt från föräldrahemmet och det som samlats genom åren och också lite nytillkommet. Jag har lite svårt att hålla mig från att köpa lite udda prydnader speciellt när jag är utomlands.

Det är härligt att hänga upp adventsstjärnan sent på kvällen innan första Advent så att den är klar att tändas på natten efter tolvslaget.

Samtidigt sätter man upp alla adventsstakarna på fönsterbrädorna.

Då känns det verkligen att julmånaden är påbörjad och stämningen börjar stegas.

Jag blir så till mig när det är dags att plocka fram....julpyntet!

Tiden före jul var arbetsam för kvinnorna i det gamla bondesamhället. Man gjorde ju praktiskt taget allt hemma på gården. Självklart stöpte man ljus och självklart skulle de vara extra fina till jul, de som allt annat. Man stöpte av talg från slakt- djuren och vekarna tvinnades av särskilt ljusvekegarn. Ju tjockare veke, ju bättre sken – men också kortare brinntid. Till jul stöpte man grenljus och "syskonljus" dvs ljus med en gren för varje syskon. Det kunde bli ståtliga ljus i barnrika familjer. Naturligtvis var ljusstöpnigen som allt annat omgärdad av folketro. Så fick man t.ex. inte släppa en "fis" under stöpnigen, det var ett elände för då skulle ljusen spraka. Gråta fick man heller inte, för då skulle ljusen rinna. Nej, muntra och glada skulle stöparna vara, då blev ljusen vackra och skulle brinna länge med klar låga. - "Varde ljus kan man kanske säga"...

Potpurrier

Väldoftande potpurrier har man blandat sedan urminnes tider. Namnet kommer från franska språket (pot pourri = ruten kruka). Lite märkligt namn men syftar på en metod där färsk blommar och blad varvas med salt i ett krus. När växterna multnar och blir brunaktiga, kanske inte så snyggt att se på, men doften blev fin och höll länge. Jag tycker om potpurrier som doftar jul - då kan man blanda kanel, pomeransskal, kryddnejlikor och limeblad. Doftar härligt! I vardagslag kan man lägga torkade rosenknoppar eller andra blommor och ett par kryddkvistar. Stänker man på lite lavendel- eller rosenolja (bara några droppar) så doftar potpurriet lite längre och starkare.

Julkort

Vad vore julen utan julkort. Just under julen är det trevligt att få kort från släkt och vänner, att känna att någon tänker på en. Seden att sända julkort är dock inte så gammal. Det var först under slutet av 1800-talet som julkorten blev populära – kanske för att man då fick (uppfann) billigare metoder för färgtryckning.

Tomten

För länge sedan i stjärnstråket mellan saga och verklighet föddes Tomten. Han kan tala med alla djur och växter, och utföra de mest fantastiska saker. Tomten levde länge ute i de stora skogarna. Han lärde sig tala naturens eget teckenspråk och han lärde sig att kommunicera med djur och skogsväsen.

För 360 miljoner år sedan slog en jättemeteorit ner i Dalarna och bildade det vi idag kallar Siljansringen. De höga berg som omringar sjön Siljan är egentligen kanten på en enorm krater. Av en händelse råkade Tomten och nissarna landa på en bergstopp mitt i Siljansringen. De blickade ut över det uråldriga landskapet – Det var andlöst vackert. Sjön Siljan glittrade i solen och skogarna var djupa och hyste både djur och skogsväsen. Tomten kände att krafterna i berget var starka och mystikens temperatur precis lagom. Inget annat ställe i världen hade rymt alla dessa nödvändiga egenskaper för Tomtekraften på samma gång. Tomten ville också bo någonstans där barnen lätt kunde komma och hälsa på honom. Så utanför staden Mora, invid det höga Gesundabergets fot kom Tomtens eget land, Santaworld, att ligga.

Innan Tomten lärt känna människorna, brukade han smyga sig in i deras boningar om natten. Där klappade han de stora på huvudet och gav dem goda framtidsdrömmar. Barnen fick också klappar fyllda av kärlek och goda tankar. Det är dessa klappar som är föregångaren till dagens julklappar. I dag är julklappen mer en glädjekälla som present och som överraskning och det tycker Tomten förstås är viktigt. Det är bra att glädja och uppmuntra varandra på alla vis. Tomten har i alla tider velat lära barnen att de ska vara rädda om djuren, naturen och att vara rädda om varandra. Han vill också att de ska använda fantasi och lek samt att tro på sig själv.

"Glöm aldrig bort att använda er fantasi, sluta aldrig att drömma och kom ihåg att magin finns överallt runt er om ni bara har ögon för den."

Advent

Advent kommer från latinet och betyder *ankomst*.

Firandet av advent är äldre än själva julen. Fast det kallades inte advent från början utan var en fastetid vid namn Epifaniefastan. Den startade i slutet av oktober och pågick ända fram till Epifaniedagen som inföll på det som vi idag kallar Trettondagen. Man firade Jesu dop och framträdande som Guds son.

Detta är känt sedan 300-talet. På 400- och 500-talet började juldagen att tränga undan Epifaniedagen i den västliga kyrkan och övertog då också dess fasta. År 480 bestämdes av biskop Perpetuus av Tours att julfastan skulle börja efter Mårtenshelgen i november och hållas måndag, onsdag och fredag ända fram till Jul. Påven i Rom tyckte dock att det var i längsta laget och bestämde till slut adventsfastan, och därmed vår adventstid, till 4 veckor. Vi i vår tid uppfattar Advent som en glädjens tid i kyrkoåret, men så var det inte i den gamla kyrkan. Det var förbjudet med orgelspel och att hålla bröllop. Kyrkans liturgiska färg för adventsfastan är och har alltid varit violett. Precis som under påskfastan. Medeltidens advent hade karaktär av bot och försakelse. Man fick inte bullra och väsnas i onödan. Björnen kunde ju vakna och komma ut ur sitt ide och vem ville möta en nyvaknen och hungrig björn mitt i den mörka adventstid.....

Adventsljus

Någon gång på 1870-talet samlade diakonissorna vid Erstaanstalten utanför Stockholm, i eftermiddagsskymningen alla barnen vid barnhemmet till en högtidsstund i kyrkan. De sjöng psalmen "Bereden väg för Herran" och prosten läste några bibeltexter. Därefter fick sju av barnen gå fram till en gran som stod placerad i på ett bord i koret och tända var sitt ljus medan de deklarerade var sitt biblespråk. Att det just blev sju ljus berodde antagligen på att sju är ett heligt tal och att det i judarnas Menorah (ljustake) finns sju ljus. Nästa söndag brann redan sju ljus i granen, men sju nya barn fick tända var sitt nytt ljus. Detta upprepades så också den tredje och fjärde söndagen i advent. En ny sed var införd.

Diakonissorna hade fått iden från systeranstalten i Kaiserswerth utanför Düsseldorf men seden fanns också på andra ställen i Tyskland. Man tror att det är härifrån vår nutida sed med 4 ljus i en adventstake kommer.

Istället för att tända 28 ljus i en gran har man förenklat det hela med att bara ha 4 ljus, ett för varje söndag.

Lucia

Lucia för oss innebär en ljusets och glädjens stund mitt i mörka midvinternatt. En fager ung mö, klädd i vitt och med ljus i håret. Hon bär på en bricka med kaffe och lussekatter. Tindrane och vän. I gamla bonde-Sverige var det dock inte så. Lucianatten var ingen rolig natt utan en natt då man helst skulle hålla sig inomhus. Det var de onda makternas natt. Årets längsta natt då troll och oknytt hade lång tid på sig att uträtta illdåd. Egentligen var det ju inte årets längsta natt men det härstammade från ett räknefel i almanackan. Inget arbete fick uträttas denna natt. Speciellt inte arbete som hade med kringrörelser att göra, det vill säga spinnrockar, kvarnar, sågar, inte ens nysta garn. Gjorde man det kunde vad som helst hända. Lussepär och hans Sissa var ute och skulle stjäla utsäde. Lussepär, det var ingen annan än Lucifer (djävulen) det, och Sissa var hans hustru. Man försökte skydda sig så gott det gick mot de onda väsen som var i farten den natten. Man dränkte in torv i fotogen och satte upp runt om gården.

Tände på och hoppades att det skulle hjälpa. Hörde man att det susade i trädkronorna spottade man tre gånger för att beveka Lussepär och hans följe som drog runt i en rasande fart på himmelen. Så Lucianatten i Sverige på den tiden var ingen glädjens natt och hade mycket lite med vår tids Lucia att göra.

Nu till helgonet Lucia som levde i Syracuse på Sicilien mot slutet av 200-talet. Trots att de har namnet gemensamt finns inga andra likheter med vår tids Lucia. Sancta Lucia halshöggs på order av sin make eftersom hon hade skänkt bort sin hemgift till fattiga barn. När han fick reda på att hon skänkt bort sin hemgift spärrade han in henne på ett horhus i staden. Hon skulle brännas men hon klarade sig oskadd igenom detta illdåd. Man bestämde då att hon skulle halshuggas.

Sancta Lucia blev snabbt ett populärt helgon och firas runt om i Italien i december. Hennes jordiska kvarlevor finns numera i San Geremia-kyrkan Venedig. "Natten går tunga fjät...". Så inleds vår svenska Luciasång och vi vill ju gärna tro att den helt och hållet är en gammal svensk folksång. Så är nu inte fallet utan den kommer också från Italien men inleds då med "Sul mare Lucia" och har refrängen "Sancta Lucia". Egentligen heter sången "Barcarola napolitana" och sjöngs ursprungligen av några fiskare i Neapel när de såg sin hemkyrka efter att ha varit ute på havet en längre tid. Sången har sedan tagits hit och texten skrivits om för att passa vid Lucia. Jaha, så var det med den svenska traditionen.

Julmaten

Julmatens 10-i-topp

Placering	Maträtt
1	Skinka
2	Lutfisk
3	Inlagd sill
4	Risgrynsgröt
5	Köttbullar
6	Janssons frestelse
7	Julkorv
8	Dopp i grytan
9	Revbensspjäll
10	Sillsallat

Julskinka

Skinkan har funnits länge på vårt svenska julbord. I oktober, november var det tid för slakt. Man slaktade allt utom julgrisen som man sparade till Lucia. Den skulle få växa till sig ytterligare. Under julen skulle man få äta kött som inte hade saltats in utan var helt färskt. Allt för att fira denna stora högtid med mycket mat och dryck.

Lutfisk

Numera äter vi lutad (vatten, släckt kalk och soda) långa men förr i tiden njöde man sig med gråsej eller torsk. Lutbadet mjukar upp proteinerna ilången så att köttet blir geléaktigt. Detta gäller också ben och brosk. Lutfisk är den mest basiska av alla maträtter vi har, nästan pH 12. "Tre dar i vatten, tre dar i lut, tre dar i lutvatten och sen vattnar man ut" sa man. Fisken skulle läggas i blöt på Annadagen den 9 december för att hinna ligga till sig innan jul.

Dopp i grytan

Denna gamla sed hänger ihop med fastan som varade från slutet på november ända fram till Jul. Inget kött fick man äta men väl spad av detsamma. Kanske hänger det också ihop med att fruarna i husen hade fullt upp med allehanda julbestyr så karlarna fick reda sig själva, och vad kan då passa bättre än att låta dem doppa bröd i spad. Det kunde de ju kanske klara utan hjälp....
Dopp i grytan nämndes första gången i böckerna 1710 men det var då ett redan inarbetat begrepp och har säkerligen funnits ytterligare ett par hundra år innan dess.

Julkorv

På 1700- och 1800-talet var korv fattigmansmat. Korven betraktades med förakt. "Bara Gud och slaktaren vet vad som finns i korven" och "Man bör känna den husmor vars korv man äter" är tydliga exempel på föraktet för korv som mat. Inte förrän köttkvarnen introducerades på 1850-talet kom julkorven att bli mer populär på var mans julbord. Den var då oftast otroligt starkt kryddad - inte alls som vår julkorv.

Julgröt

Gröt är troligen vår allra äldsta lagade maträtt. Fram till 1700-talet användes mest korngryn, rågmjöl och havregryn eftersom risgryn ännu var en dyr vara och förbehållen den högsta samhällsklassen. På 1700-talet började risgryn att säljas i bodarna i städerna. Vitgröten blev snabbt populär och priserna sjönk. Man serverade den i en stor skål och dekorerade den med kanel eller peppar.

Kanske man även ringlade lite sirap över. I mitten på gröten hade man en "smörhåla" ibland kompletterad med brännvin.... Ingen fick ta av gröten innan man hade rimmat. Hustomten skulle också ha sitt på Jul. Vid denna tid på året skulle tomten ha sin lön för det arbete han utträttat under det gångna året. Man fick inte ge honom för mycket utan det skulle vara rimligt så att han inte blev bortskämd. En stor skål gröt kunde han dock inte vara utan. Mycket smör skulle det vara i mitten. Ett par nya vantar ville han också ha. Seden med att ställa ut gröt till tomten är flera hundra år gammal.

Saffran och Lussekatter

Krokusarten, från vilken man tar blommorna, blommar bara under 14 dagar. Till varje kilo saffran går det åt 150000 blommor så man kan ju förstå att saffran är världens dyraste krydda. Saffran har en historia som är mer än 5000 år gammal. Den anses ha en sexuellt uppiggande effekt och främja kärlekslivet. Zeus, den sexuellt aktive guden sov till exempel på en madrass av saffran.... kanske något att ta efter för er som behöver.

Det var romarna som började lägga saffran i brödet, så seden är väldigt gammal. Här i Sverige omtalades saffransbröd redan på 1500-talet av Olaus Magnus. Mårten Kammecher, en tysk inflyttad bagare, utpekades som pionjären på detta område. Han började baka saffranskringlor på 1600-talet, men mest då för att använda till begravningsammanskomster. Först 1730 dök recept på saffransbröd upp i en svensk kokbok. Det förekom saffransbröd bara på ett fåtal ställen i Sverige, i Mälardalskapen, i Östergötland och på Gotland. På senare tid har seden spridit sig också till övriga Sverige.

Saffran är i stor koncentration giftigt. Det sägs att 10 gram skulle kunna ta död på en människa. Nu är det ju inte någon bra metod att försöka ta död på sin ovän med saffran eftersom den döde snabbt antar en kraftigt gul ton i hyn....

Pepparkakor

Pepparkakor var från början en slags medicin. I Tyskland kallades de medicinplättar och var egentligen inte alls goda att äta. Knappast människotjänliga sa man. Kryddorna som användes hade medicinsk effekt mot det mesta.

Peppar sades bota diarréer (inklusive kolera) samt var nyttigt vid svagsynthet och melankoli. Det var sexuellt upphetsande på män och verkade som preventiv- och abortmedel hos kvinnor. Mycket praktiskt kan man tycka.

Ingefära satte fart på tröga magar. **Kryddnejlikor** gav bra blodcirkulation och **kardemumma** minskade blånaden hos blåmärken. Pepparkakor var alltså ett **elixir vitae** (livselixir) liksom glögg som ju också innehöll dessa kryddor.

Recept på pepparkakor påträffas redan 1490. Det kom från det danska hovet.

Kung Hans led av depressioner och som medicin fick han pepparkakor.

Även nunnorna i Vadstena hade recept på pepparkakor. Ja, de kunde kanske behöva dem för att minska ledan och avsaknaden av karlar eller kanske som abortmedel, vad vet jag.....

Julens drycker

När den nordiska julen först dök upp i historien hette det att man "drack jul" och den vanan har varit seglivad. Julen var i stor utsträckning en fyllefest - med våra mått mätt ett mycket hårt supande. Alkoholmissbruket kulminerade under husbehovsbränningens storhetstid ett stycke in på 1800-talet, då en vuxen svensk vissa år i genomsnitt drack mer än 40 gånger så mycket sprit som idag.

Man drack nästan inget som inte innehöll alkohol. **Enbärdricka**, ett alternativ till öl, innehöll inte mycket alkohol men ändå en alkoholhaltig dryck.

Sockerdricka gjorde man av 1 kilo socker till 30 liter vatten, satte till humle och lät det jäsa till lagom styrka. **Björksaven** drack man färsk men den kunde också jäsas till en sorts sprudlande björkchampagne. "**Blanna**" bestod av kärnmjolk och vassla samt allehanda mjölkrester som fick stå i en tunna och surna. Den jäste rejält samtidigt som den surnade. Så några alkoholfria drycker var det inte tal om.

1910 introducerades det första slagkraftiga alkoholfria alternativet till de klassiska juldryckerna, nämligen **julmusten**. **Öl** har druckits i Sverige ända sedan stenåldern. Man har gjort forntidsfynd som visar på att man bryggde öl redan på den tiden men då smaksatt med pors. En konsumtion på 5 liter öl om dagen under 1400-talet var inte ovanlig. Nunnorna i Vadsten drack "bara" 3 liter..... Kanske behövde de skölja ner alla starka "medicinplättar" (pepparkakor).

Mumma är en annan juldryck som ursprungligen kommer från Tyskland. Redan på 1500-talet berättar ärkebiskop Olaus Magnus om denna ädla dryck.

I början av 1700-talet deklarerade dock skalden och amiralen Werner von Rosenfeldt att mumma var ute. Folk hade helt enkelt tröttnat. Inte förrän på 1900-talet återupplivades namnet som en benämning på en hemlagad blanddryck. Porter brukar vara grundstommen och sedan tillsätts sockerdricka, sprit, sherry, madeira och kryddor. Recept på tre sorters mumma kan du läsa lite längre ner på sidan.

Glögg har funnits här sedan 1500-talet men då kallades det hypokras eller ipokras efter greken Hippokrates som brukade blanda honung och kanel i vin och skriva ut det som medicin. Royal Society i London bestämde år 1662 att hippokras skulle bestå av vitt vin, sherry, kryddpeppar, muskot, kryddnejlikor och socker. Detta var ju inte riktig glögg men en föregångare till glöggen. För att få glögg måste tillverkningen ske med glödning. Man la ett rejält stycke socker på ett galler, slog en blandning av sprit och vin över och tände eld på det indränkta sockret. Sockret smälte och rann ner genom gallret. I grytan därunder fanns kryddorna. Ett 200-årigt recept på Glögg kan du läsa en bit ner på sidan.

Recept

Mumma 1

- 2 flaskor/burkar mellanöl eller starköl
 - 2 flaskor porter eller starkporter
 - 1/2 flaska sockerdricka
 - 1 vinglas madeira eller sherry
 - 15 krossade kardemummakärnor
- Lägg kardemumman i botten av en hög tillbringare, slå på sockerdrickan och låt det hela stå och dra någon timme. När folk sätter sig till bords slår du i porter, öl och madeira/sherry så sakta som möjligt så att det inte blir för rikligt med skum.

Mumma 2

- 2 flaskor julmust
 - 1 flaska sockerdricka
 - 1 vinglas söt vermouth
 - 1 spetsglas konjak
 - 1 helbutelj fruktvin (t ex Aurora)
- Blanda ihop allt och servera genast.

Mumma 3

Lika delar porter och halvtorr champagne blandas ihop och serveras genast.

Enligt Jan-Öjvind Swahn är detta det enda en halvtorr champagne kan användas till....

Hemlagad glögg

- 1 burk/flaska starköl
 - 1,5 hg små russin
 - 20 skalade sötmandlar
 - 3 torkade fikon, skurna i 4 bitar vardera
 - 10 hela kardemummor eller 20 kärnor
 - 3 pomeransskal
 - 6 hela kryddnejlikor (gärna lite fler om du gillar smaken)
 - 1 kanelstång
- Koka upp ölet tillsammans med kryddorna och låt det koka i 15 minuter. Tillsätt sockret och koka vidare tills detta smält. Låt det hela svalna och tillsätt sedan brännvinet, varefter kastrullen placeras på svag värme, tills innehållet uppnår max 55° (vid högre temp. avdunstar den go'a spriten!). Låt det nu stå och dra i en timmes tid, varpå madeiran slås i och dragningen fortsätter i

- 1 bit färsk ingefära
 - 3 dl strösocker
 - 1 halvbutelj vodka eller Renat
 - 1 helbutelj madeira
- en timme till. Sila ifrån kryddorna och buteljera glöggen men spara russin och mandlarna tills det är dags för servering. Värm glöggen till max 55° innan servering och servera med russin och mandel.

Mandelmusslor

- ca 50 st
- ½ dl skållad och skalad sötmandel
- 4 st bittermandlar
- 4 ½ mjöl
- 1 dl socker
- 200 g smör
- 1 ägg

Hacka samman alla ingredienserna snabbt, låt vila i 30 min. Tryck ut i formar och grädda i ca 8-10 min i 175 graders värme.

Vita chokladtryfflar

- 2 ½ dl vispgräde
- 1 dl socker
- 700 g finhackad vit choklad
- ev finhackad sötmandel

Koka ihop grädden och socker under 1 min. Blanda i chokladen. Rulla till tryfflar när chokladen har kallnat. Rull gärna tryfflarna i finhackad sötmandel.

Nougatrulle

- 350 g mandelmassa
- 50 g syltade apelsinskal
- 2 msk apelsinlikör
- 150 g nougat

Blanda alla ingredienserna utom nougaten. Gör rullar, ca två centimeter i diameter. Smält nougaten och pensla rullarna med ett tjockt lager nougat. Låt kallna och skiva därefter upp dem.

Knäck

- ca 70 stycken
- 100 g mandel
- 2 dl socker
- 2 dl vispgräde
- 2 dl ljus sirap

Skålla, skala och finhacka mandeln. Blanda socker, vispgräde och sirap i en kastrull tills det tjocknar. Gör kolaprov: Häll lite av smeten i en kopp kallt vatten. När smeten stelnar är knäcken färdig. Rör i den hackade mandeln och häll upp i pappersformar.

Adventsljus

Traditionen med adventsljus kommer som många andra svenska jultraditioner från Tyskland. Varje söndag i advent tändes sju ljus för den gångna veckans dagar och den sista söndagen i advent brann det 28 ljus i den lilla adventsgranen. Den här seden blev även vanlig i svenska kyrkor men försvann när de vanliga julgranarna blev populära. I stället så kom adventsljusstaken med fyra ljus där ett ljus tändes för varje söndag i advent.

Julaftonen är nästan som en antiklimax efter den gångna månadens förberedelser. Det mesta är ju fixat, lugnet råder ... eller ... nog pirrar det lite, lite i nerverna ... eller magen ... för vad har väl dottern hittat på för spännande... och maken sen... det blir väl något *fint* kan man tro!

Inte nåt till hushållet, hoppas jag, det *måste* vara personligt! Inte för att jag har önskat mig något *särskilt*, det gör jag *aldrig*.....(Jag törs inte nog ... maken skulle nog få hjärtsnörp om jag sa.... kanske något litet då - gärna med en diamant eller två ...). Och själv har jag förstås haft mina vändor - för vad som ska passa de mina att allt ska bli rätt och riktigt så att alla blir glada och belåtna - för nu är det jul! Snart efter julaftonsmorgonens långlånga frukost, förstås med risgrynsgröt - så går man omkring och småmyser, njuter av adventsljusen, kollar att allt är OK med granen, rättar till lite på kulorna, flyttar lite på den flygande ängeln, pysslar lite både här och där, blänger lite ner på julklappshögen som ligger där under granen, och ser att - hoppsan - paketet måste arrangeras lite bättre. Sen fortsätter det roliga - maten! Mycket är ju förberett - men det ska ju arrangeras så det är riktigt mycket jul även på julbordet när släkten kommer. Åh, så gott det ska bli! Nu ska vi äta i timmar. Dästa, lite trötta men nubbligade - så förflyttar vi oss i lagom mak från matbordet till kaffebordet. Och när kaffe och lussebullar och pepparkakor nästan har avnjutits färdigt, så säger modern (jag) hurtigt, - hörni, jag ska bara gå ut i köket och röja ett tag! Och precis då, just då, när modern har gått ut i köket, så knackar en liten hurtig tomtegumma på dörren med luvan lite halvkläckt på sned och undrar var dom snälla barnen är någonstans. Alla känner sig som barn just då så tomtegumman tycker det är bäst att börja kolla vem som ska ha paketet som ligger under granen. När presentandet efter några timmar är över och alla är jätteglada och tacksamma för de fina klappar de fått, och modern har röjt färdigt i köket och av en händelse missat den lilla klämkläcka tomtegumman - det är väl då den så kallade julfriden träder in.

Julafton i forna tider

Så kom då äntligen julafton

Och allt skulle förstås vara putsat och fint i huset. Även folket på gården ville vara lite fina till julen och passade på att ta årets enda bad och som grädde på moset också bytte till rena kläder. När julevangeliet var läst och julpalmerna sjungna, fick man hugga in på det rikliga julbordet, där brödet spelade en viktig roll - kanske den främsta. Husdjuren skulle förstås ha lite extra god mat och man glömde heller inte bort småfåglarna. Den vresige och lättstötte hustomten krusades med ett stort fat gröt för annars fanns det en risk att han flyttade från gården och tog lyckan med sig. Och det vågade man ju inte riskera!

Jultomten

Här i landet var julbocken en föregångare till jultomten. Tidigare så var tomten en liten, liten, gråklädd pyssling som bodde på gården och hjälpte gårdens folk med massa olika bestyr. Det gällde att hålla sig väl med hustomten - man fick inte reta honom eller prata illa om honom, för då kunde han flytta, och det var det mest otursamma som man kunde tänka sig. Framför allt på julafton pysslade man därför om honom alldeles extra mycket. Man satte ut ett stort fat gröt åt honom på kvällen och glömde man det kunde det hända att tomten ilsknade till och lämnade gården med omedelbar verkan.

Den snälla och julklappsutdelande tomten - klädd i rött, luvan på sned och vitskäggit - är bara drygt hundra år gammal som tradition. Och det är ett mellanting mellan St Nikolaus och den svenska hustomten. Denna svenska tomtebild skapades främst av Jenny Nyström och andra julkortskonstnärer i slutet av 1800-talet, då han avbildades på julkort, som blev mycket populärt att skicka omkring sekelskiftet och så görs ju än i dag.

S:t Nikolaus var biskop i Mindre Asien på 300-talet. Efter sin död blev han helgonförklarad och var bl a barnens speciella skyddshelgon. Den 6 december så firades hans dag ofta med ett julspel i katolska skolor och de barn som hade varit duktiga fick presenter, medan de som varit mindre skötsamma eller rent av lite odygdiga fick smaka på riset av en liten utklädd djävulsfigur som S:t Nikolaus ledde i band. Och alla barn försökte ju förstås vara extra snälla, i alla fall när tomten kom.

Känns historien igen? Finns det några snälla barn.....

När den katolska helgondyrkan förbjöds i Tyskland under reformationen, levde seden att ha en julgubbe kvar även när man flyttade fram presentutdelningen till julafton. I engelsktalande länder lever också namnet kvar, där kallas ju jultomten som alla vet för Santa Claus.

Pysseldags

Sundsbergstomten

Klistra upp sidorna på styvare papper.

Klipp ut tomtens olika delar och gör hål i de svarta prickarna.

Sedan drar du fyra korta, tjocka snören genom de stora hålen och knyter dem på båda sidorna. Armar och ben knyter du ihop med var sitt snöre.

Nu behöver du bara knyta ett tredje snöre mellan de två andra och din Sundsbergstomte kan sprattla. Mycket nöje!

Sundsbergströta
www.sundsbergströta.se

God Jul
och ett

Gott Nytt År
önskar

redaktör'n
tel.131 95
thomas.kilsberger@swipnet.se

Vi syns om Ni vill och Jag har råd för nya tag under nästa millennium!

Thomas